

Krásné záběry tam leží na ulici

Celovečerní dokument režiséra Tomáše Hodana *Půl čtvrté* je ze Zakarpatské Ukrajiny. Z místa, které je geografickým středem Evropy a leží přímo na hranici EU. Není od nás daleko, ale přitom lidé tam žijí jinak. Jejich štěstí je méně závislé na materiálních podmínkách.

Tomáš Hodan, režisér

Jak projekt o Zakarpatské Ukrajině vznikl?

Na Ukrajinu začal někdy před deseti lety jezdit fotograf Štěpán Hon. Když tam jel po několikáté, přibral mě sebou víceméně na výlet a od té doby už jsme tam jezdili jen spolu. Ještě ani při druhé cestě mě ovšem nenapadlo, že tam budu točit. Až jednou jsem si od spolužáka půjčil malou digitální kameru...

Zaujal mě přístup tamních lidí k životu, jak se dokážou s životem poprat a i v obtížných podmínkách se radovat a smát. Žijí ve větším klidu, a i když se setkají s nějakou katastrofou, dokážou to ustát. Dima, náš hlavní hrdina, nám na kameru potom, co přišel o dům po rodičích, řekl: „Dům shořel. Postavím nový...“ Dima je jeden z nejvyrovnanějších lidí, které jsem kdy poznal. Myslím, že si ho diváci zamilují.

Východ je obrovsky fotogenický...

Už když jsme začali s přípravami, často jsme slýchali: "Máte to jednoduché! Tam hezké záběry leží na ulici." Ale zároveň nám hodně lidí říkalo, že se nám nepodaří z toho udělat film, že už si na podobných věcech spousta filmařů vylámala zuby. Když jsem oznámil, že mimo mě a Štěpána bude tento film první zkušenost s dokumentem i pro kameramana Filipa Šturmankina, začalo mě hodně lidí přemlouvat, ať si vezmu alespoň zkušeného kameramana. Po projekci se mě pak zase hodně lidí ptalo, kde jsem tak dobrého kameramana sehnal.

Takže jednoduché to nebylo?

Netušil jsem, že to bude práce na čtyři roky.

Ukazujete lidi na Ukrajině úplně jinak, než je známe. Byl to záměr?

Každý tvůrce rád boří nějaká tabu, i když tady je tabu určitě silné slovo. Říkejme tomu autorský pohled. My tady máme na Ukrajince a cizince z východu určitý názor. Jsou to ti, kteří zde pracují načerno, někteří dokonce páchají kriminální činnost. Občas slyšíme: „Oni tam prý žijí o hladu“ atd... Není to pravda, a to jsme chtěli v našem filmu ukázat. Poznali jsme je jako lidi, kteří vás pozvou domů na oběd a na panáka, jsou pohostinnější než našinci. Rozhodně nežijí v bídě, jak si myslíme, bída vypadá úplně jinak.

Hrdinové našeho příběhu vedou svérázný život, situace je donutila postarat se sami o sebe. Jsou to takoví kutilové. Co jen dokážou udělat třeba s elektrickým vedením! Ale není to kritika jejich života, spíš pocta.

Po pádu komunismu se život v Rachovském rajónu, o kterém točíte, vrátil o krok zpátky. Proč?

Ve filmu neřešíme aktuální, společenské problémy. Měl by to být hezký film o hezkých lidech. Kraj je nedotčený rukou komunistické architektury. V lidech je stále hodně zakořeněná víra, i když někdy v neděli do kostela nedojdou. Pro ně je problém, že shořel dům. Ne že za komunistů necestovali, protože nemohli, a teď necestují, protože nemají dost peněz.

Rozhodně to není film o Ukrajině. Zakarpatská Ukrajina je specifická část celé země a Rachovský rajón je specifický i v rámci Zakarpatské Ukrajiny. Na první pohled může působit romantickým dojmem jako za časů Ivana Olbrachta a Nikoly Šuhaje. Lidé žijí v roubenkách, starají se o dobytek a o svá políčka. Ale když se pořádně rozhlédnete, vidíte, jak se i sem dere západní a moskevská pop kultura. V našem filmu jsme se snažili zachytit i tohle prolínání dvou různých

světů.

Jak se vám na Ukrajině natáčelo?

Základní postup u dokumentu, kde chcete natočit postavy v jejich přirozenosti, je dostat se do jejich prostředí a integrovat se v něm. Štěpán Hon tamní lidi znal, což bylo obrovsky důležité. Pak nám šlo o to, aby si lidé zvykli, že je točíme, nevšímalí si lamp a kamery. Při posledním natáčení jsme přivezli lampy a nechali je ve dvou interiérech čtrnáct dní. Místní už je potom při naší návštěvě občas i sami zapojili.

Inspiroval vás při práci nějaký dokumentarista?

Dnes se hodně dokumentů točí tak, že autoři vymyslí situaci, naženou do ní lidi, občas i sami sebe, a pak zkoumají, jak se v té situaci chovají. My jsme se naopak snažili situace pouze zaznamenávat a jen je dávat do souvislostí. Uplést z nich příběh, který by vyprávěl o tom, čím tamní lidé skutečně žijí.

Radil jsem se třeba s Miroslavem Jankem, je to filmař, kterého hodně ctím. Jeho film *Bitva o život*, který dělali mimo něj ještě dva režiséři, nás hodně inspiroval a byl našemu filmu blízký i tématicky. Ve střížně nám pak radili např. Drahomíra Vihanová, Ivo Trajkov a Michal Lánský, který nám za minimum peněz poskytl i svojí střížnu. Za Českou televizi na nás dohlížel Martin Štoll, garantem projektu byl fotograf Pavel Dias, který Štěpána vedl během jeho studií na FAMU.

Na čem teď pracujete?

Po těch čtyřech letech, kdy jsem pracoval na filmu *Půl čtvrté*, se potřebuji nadechnout. Dodělat nějaké osobní resty, uklidit stůl a v klidu začít spřádat další plány. V mém dalším filmu bude láska a válka...

Štěpán Hon, fotograf

Co právě děláte?

Úspěšně jsem pod vedením prof. Pavla Diase postoupil do pátého ročníku FAMU. A spoustu času trávím prací na projektu *Dopravní andělé*, který jsem s několika kamarády vymyslel. Jeho cílem je poukázat na bezbrannost a snadnou zranitelnost cyklistů a chodců v pražském provozu. Andělé jsou figuranti oblečení do dlouhých bílých pláštů, papírovými křídly poukazují na nejnebezpečnější místa, kde dochází ke zbytečnému úmrtím chodců a cyklistů. Projekt se nám daří realizovat za pomoci produkce divadla *Alfréd ve dvoře*. My ho děláme bez nároku na honorář.

Jak vyděláváte na chleba?

Fotím svatby a reportáže pro různé časopisy.

Vášim oborem je dokumentární fotografie. Na co fotíte?

Dnes už na digitální fotoaparát, ale začínal jsem s černobílým negativem a klasickou fotografií. Člověk se u toho naučí o fotce přemýšlet, musí záběr víc komponovat, nemůže tolik plýtvat materiálem. Když chce obrázek vidět, musí ho naexponovat, vyvolat v temné komoře, zvětšit. Výsledek své práce vidí až po několika dnech... Dnes díky digitálu fotí všichni. Nakonec ale důležité je, co se fotí a jaký je výsledný obraz.

Fotografujete hlavně Zakarpatskou Rus...

Zatím je to moje životní téma. Na FAMU musíme každý ročník ukončit výstavním souborem. Já jsem v prváku předkládal klasický černobílý dokumentární cyklus ze Zakarpatí, v druháku velkoformátové portréty tamních vesničanů, třeták jsem opět uzavíral dokumentárním cyklem z tamních vesnic a ve čtvrtáku to byla pro změnu Ukrajina barevná... Už si ze mě ve škole začínají dělat srandu, že jinde fotit neumím.

Uděláte s tím něco?

FAMU budu končit cyklem s pracovním názvem "*Teplice jako multikulturní kotel*". Chci ukázat, jak se česká provinční města mění. V Teplicích, kterým se kdysi říkalo „malá Paříž“, máme romskou menšinu, ale i arabskou, Ukrajinskou a

Vietnamskou. Chci ukázat fenomén příznačný pro tento svět - míchání kultur. Pro mě je zajímavé, že se to děje v mém rodném městě, které bylo vždy na okraji Čech.

Co vy a Ukrajina?

Prvně jsem tam byl před deseti lety, jeli jsme do přírody a toulali se po horských hřebenech. Je to krásné a nepřiliš náročné. Turismus tam byl v plenkách, člověk mohl putovat sám. Seznámil jsem se s René Kočíkem, který je velký Ukrajínofil. Tam jsem objevil lidi, kteří jsou velmi pohostinní a velmi svérázní. Začalo mě lákat vracet se tam kvůli nim.

Na které zážitky ze svých cest nezapomenete ?

Na pravoslavné Vánoce v roce devadesát sedm. A na setkání s Dimou. Přijal nás s neuvěřitelnou otevřeností, jako poutníky, kteří se potřebují osvěžit. Byl toho času slaměný vdovec, jeho žena byla na centrální Ukrajině. Zůstali jsme u něj na jídlo a nocleh dva dny. Bylo mi jasné, že se k němu chci vrátit. Udělal jsem to a od té doby jsem začal v Rachovském rajonu získávat přátele a fotit jejich život.

Změnila vás ta zkušenost?

Člověka mění vše, co ho potká. Tady to bylo veskrze pozitivní. Poznal jsem jiné hodnoty. Zdejší kraj je velmi chudý a lidé se zde musí spolehnout jeden na druhého.

Jejich život mně jako městskému člověku připadal fantastický. Ale nechtěl jsem si lhát do kapsy, jak je to tam jen skvělý. Viděl jsem spoustu problémů: alkohol, otcové odjíždějící od rodin na většinu roku pryč, děti s babičkami, které na ně nemají sílu. Ale i v těch problémech dokáží mnohé rodiny žít velmi zodpovědný život, za který se nemusí stydět.

Nežijí tu Ukrajinci, ale Rusíni. Někteří ještě umí česky, protože Zakarpatí bylo součástí meziválečného Československa a oni chodili do české školy. Pamatuji, že úzkokolejku a mnohé úřady zde stavěli právě Češi.

Proč je tam taková chudoba, jaká je?

Velmi zjednodušeně by se to dalo vysvětlit třeba i takto: z geopolitického hlediska je to oblast nezajímavá. Jejím největším bohatstvím je les. Jenže je to země zkorumpovaná, a když se les těží, jednotlivci vydělávají miliony, zatímco mnozí chudnou. Díky rozsáhlým lesním mýtinám totiž vznikají povodně, které pustoší zem. Ale to je jen jedna z mnoha příčin současné ekonomické situace.

Co všechno jste s místními prožil?

Nikdy jsem se na ně nechtěl jezdit dívat jako do zoologické, ale chtěl jsem dělat, co dělají oni. To je nejlepší. Když bylo třeba sekat louku, vzal jsem do ruky kosu. Když se rodilo tele, vzal jsem ho za nohy...Zažil jsem s nimi radost i smutek, například zemřela jedna z babiček - Dimova matka, kterou jsme ještě točili. Smrt ale místní vnímají, že k životu patří. Když přijde ve vysokém věku, je to v podstatě důvod k oslavě.

Jací jsou tamní mladí lidé?

K těm se člověk dostane hůř, je tam kupodivu větší komunikační bariéra. Žijí ve velkých kontrastech, mají sice kabelovou televizi, sjíždějí nejnovější klípy, ale zároveň žijí na dvorku mezi slepicemi. Starší generace k nám měla přátelštější vztah. Ta mladá byla podezíravá - jsme ze západu. Necháпали, proč nejedeme k moři, proč utrácíme peníze, abychom se jeli podívat na vesnici v Zakarpatí. Stále platí, že alkohol sbližuje, ale oni už také nepijí tolik. Kolja je ve filmu zástupcem nejmladší generace. Postupem času byl při natáčení stále ostražitější, měl strach, abychom si z nich nedělali srandu, kvůli tomu, v jakých podmínkách žijí. Ale my jsme je natáčeli z úplně jiného důvodu...

Ondřej Beránek - Punk Film, producent

Firma Punk Film s.r.o. se zaměřuje hlavně na zahraniční trh. Jak to vzniklo?

Setkávání se zahraničím mě vždy bavilo a dávalo mi už i na škole možnost nahladu a srovnání s jiným stylem a kulturou. Rok na FAMU jsem si dal pauzu od

konání tady a byl jsem pryč. Cestoval jsem a pracoval, jak se dalo ve Skotsku, v Irsku a v Americe. V Irsku jsem maloval zdi, ve Skotsku jsem vařil, naučil jsem se tam dělat skotské steaky a řídit kuchyň. V USA jsem zase prodával na pláži kraby, pak jsem si koupil auto a z východu na západ projel Ameriku.

Jste jedni z mála na českém trhu, kdo spolupracuje s indickou kinematografií...

Indie je pro nás velká neznámá. Jiný je tam způsob podnikání, kultura, hodnoty. Právě pro Indy jsme natočili celovečerní film, několik reklam a teď domlouváme další. Přes indickou produkci taky snad pojedeme točit do Malajsie.

V Indii je každý pátek dvacet filmových premiér! V Bollywoodu vzniká ročně tisíc filmů. Dostat se aspoň k procentu!

Uvažování Indů je přeci jen poněkud odlišné od našeho, kterak jste se s tím vypořádali...?

Evropská produkce je: naplánovat, dohodnout termíny a práci. Indická je plánovat, plánovat, plánovat, dohodnout se. Nedodržet termíny, změnit plánování, a pracovat a pracovat. Problém je, že oni, než aby řekli „ne“, raději řeknou „ano“ a způsobí to ve výsledku víc problémů než ono „ne“.. Jsou překvapivě konzervativní, přijedou a drží se svých zvyků - většinou chtějí jíst jen indickou kuchyni.

Ale dosahují vyšší efektivity při organizovaném chaosu. Právě tím, jak mají hodnoty jinde. My jsme na detaily, jsme na nich schopni strávit půl dne. Oni pracují v chaosu, ale nezaseknou se celostně...Spolupráce s nimi nás baví.

Jak jste se vůbec dostal k tématu Ukrajina?

S režisérem Tomášem Hodanem jsem se potkal v Jihlavě na festivalu dokumentárních filmů v roce 2004. Představoval celovečerní projekt o Ukrajině při „pitching foru“, kde se prezentují vznikající projekty evropským producentům. Rozsah filmu byl nad rámec Zlínské filmové školy, která s Tomášem Hodanem vytvořila půlhodinovou verzi. Hledali někoho, kdo by v projektu pokračoval a dotáhl ho. Zaujalo mě to.

Začali jsme shánět prostředky. Stačily ale jen na pokrytí další cesty na východ a začátek stříhu - potřebovali jsme stříhat, abychom projekt mohli prezentovat. Když jsme se zajímali o negativ původní půlhodinové verze materiálu, bohužel jsme zjistili, že se v ČT nenávratně ztratil. To je důvod, proč film je na DVD, a ne na filmu a jeho část má prostě dokumentární kvalitu... Film jsme pak dokončili i díky vstupu ČT.

Kde bude celovečerní dokument Půl čtvrté uveden?

Chceme ho distribuovat do kin se společností Artcam, ale také po internetu. Na přelomu roku vzniknou klasické DVD, které budou k dostání ve videopůjčovnách. Film kromě DVD distribuce uvede i ČT. Spolupracujeme také s Irenou Taskovski z Taskovski Films, která je v Čechách největší a nejlepší prodejce nezávislých a dokumentárních filmů. Má velké zkušenosti z Londýna, prodala například film Český sen do 15 zemí. Náš dokument se snažíme také dostat do evropských a amerických nezávislých televizí.

Čím vás osobně Rachovský rajon oslovil?

Je to pohled na lidi, kteří jsou jiní než my, a přitom od nás nežijí příliš daleko. Dokonce žijí na území, které bylo součástí meziválečného Československa. Chudí lidé žijí na celém světě, ale film je představuje jinak. Ukazuje jejich život, jaký je a nesnaží se řešit, zda je dobrý nebo špatný. Není to klasický konfliktní dokument v duchu současné televizní publicistiky. Jde také proti trendu poslední doby, kdy se dokumenty obvykle tváří angažovaně a řeší konflikty velkého významu.

Teprve, když jsem na spolupráci s Tomášem Hodanem kývl, zjistil jsem, že se moje prateta měla do Rachovského regionu provdat. Ucházel se o ni tamní velkostatkář... Ta náhoda mě potěšila.